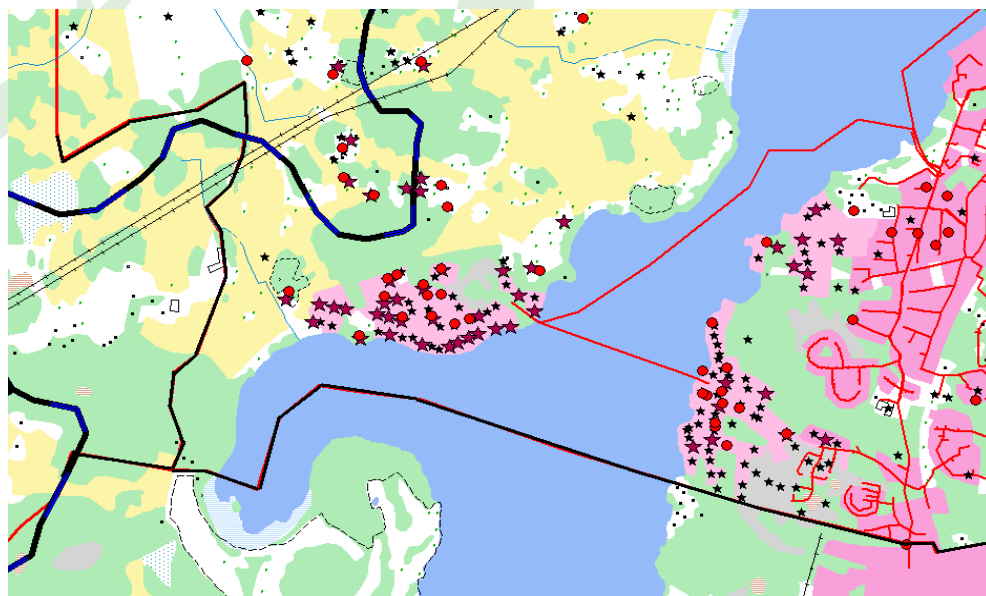

Miljösamverkan
Sverige

Samla avlopp

En exempelsamling om VA-strategier och
planeringsverktyg för VA

Länsstyrelserna

April 2009

Bild framsida

Karta baserad på inventering i Vallentuna kommun, Stockholms län.

Huvudmän

Länsstyrelserna, Naturvårdsverket och Socialstyrelsen

Webbplats

www.miljosamverkansverige.se

Grupparbetsplats

<http://miljoportal.intra.lst.se/miljosamverkansverige>

Projektledare

Ingela Höök

tel/ 031-60 52 18 e-post ingela.hook@lansstyrelsen.se

FÖRORD	4
1. INLEDNING	5
2. EXEMPEL PÅ VA-STRATEGIER	6
Dalarnas län.....	6
Falun kommun.....	6
Värmlands län.....	6
Västra Götalands län.....	7
Uddevalla kommun.....	7
Färgelanda kommun	7
Vara kommun	8
Kungälv kommun.....	8
Kustzonens 17 områden.....	8
Tjörns kommun.....	8
Stockholms län.....	9
Sigtuna kommun	9
Norrtälje kommun	9
Vallentuna kommun.....	10
Värmdö kommun	10
Tyresö kommun.....	11
Södermanlands län	11
Eskilstuna kommun	11
Östergötlands län.....	12
Norrköpings kommun	12
3. GIS SOM PLANERINGSVERKTYG	13
Stockholms län.....	14
Jönköpings län.....	16
Skåne län	17

BILAGA 1. Kungälv kommun – Miljöenhetens beskrivning av miljöaspekter och bedömning av A-områden enligt VA i kustzon

BILAGA 2. Sagan om Tjörn – en personlig betraktelse

Förord

Miljösamverkan Sverige har inom ramen för projektet Samla avlopp tagit fram denna exempelsamling om VA-strategier och planeringsverktyg för VA.

Följande personer har deltagit i projektgruppen:

Stefan Fahlstedt, Länsstyrelsen i Skåne
Helena Götherfors Westman, Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund
Maria Hübinette, Länsstyrelsen i Västra Götaland
Klas Jonsson, Länsstyrelsen i Dalarna
Annika Klarnäs Jacobson, Länsstyrelsen i Södermanland
Annika Svensson, Länsstyrelsen i Västra Götaland
Tomas Waara, Länsstyrelsen i Uppsala
Ingela Höök, Miljösamverkan Sverige

Författare till denna exempelsamling är:

Helena Götherfors Westman, Södertörns miljö- och hälsoskyddsförbund
Maria Hübinette, Länsstyrelsen i Västra Götaland
Annika Klarnäs Jacobson, Länsstyrelsen i Södermanland

Utöver exempelsamlingen har projektgruppen arbetat fram vägledningen ”Tillsyn enligt lagen om allmänna vattentjänster – en vägledning för länsstyrelserna”. Projektgruppen har dessutom varit delaktig vid framtagandet av rapporten ”Planera vatten och avlopp – vad lagen säger och hur den kommunala planeringen kan gå till” utgiven av Länsstyrelsen i Skåne, rapportnummer 2008:44.

Denna exempelsamling riktar i första hand till handläggare vid kommunerna, men kan säkert även tjäna som inspiration för andra aktörer inom VA-området.

Exempelsamlingen har inför färdigställandet remitterats till länsstyrelsernas miljövårdsdirektör och slutligen antagits av Miljösamverkan Sveriges styrgrupp den 14 april 2009.

Författarna ansvarar själva för innehållet. Varje enskild myndighet ansvarar själv för tillämpningen av materialet.

Ett stort tack till alla som bidragit med synpunkter på materialet.

1. Inledning

Handledningar och teorier i all ära, men man behöver tips och idéer från dem som redan har provat olika lösningar i praktiken. Därför har vi sammanställt en exempelsamling som presenterar olika kommuner och deras sätt att angripa VA-problematiken i omvandlingsområden och hur man får till stånd gemensamma anläggningar för avlopp. Tanken med exempelsamlingen är att den skall locka handläggare ute i kommunerna att ta kontakt med kollegor i andra kommuner för att få tips och vägledning i det fortsatta arbetet. Vi vill dock poängtera att det rör sig om en exempelsamling och att vi inte har bedömt om metoderna är bra eller dåliga eller i överensstämmelse med lagen om allmänna vattentjänster

I början av vårt arbete med att göra en exempelsamling hade vi ambitionen att hitta material som visade hur man har jobbat fram gemensamhetslösningar för avlopp. På många ställen jobbar man också med dessa frågor men det har visat sig vara väldigt svårt att få fram något material. Av den anledningen övergick vi till att också samla exempel på kommunala strategier och planer för VA i kommunerna.

I många av Sveriges kommuner bedriver man VA-verksamhet i många små verksamhetsområden. Är detta en bra arbetsform, eller skall man alltid sträva efter att hålla ihop den kommunala VA-verksamheten i stora områden? Hur tycker man att det fungerar i de kommuner där man har många små verksamhetsområden/anläggningar för VA? Våga ställa frågan – här kommer några exempel!

I exempelsamlingen har vi delat upp materialet i dels policys/arbetsmetoder som också har använts i praktiken och dels sådana dokument som är så nya så att de bara är just policys och nedteknade dokument än så länge. En hel del dokument finns att hämta på nätet, där har vi uppgett länkar.

Andra användbara verktyg i arbetet är

[Svenskt Vatten Utvecklings rapport Handbok om VA i omvandlingsområden](#)

[JTIs broschyr Gemensamt avlopp - så kan det gå till](#)

2. Exempel på VA-strategier

Dalarnas län

Falu kommun

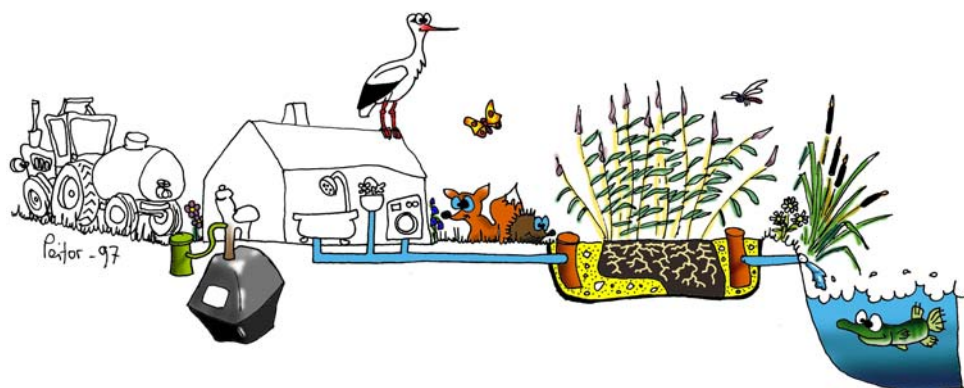
Falu kommun har arbetat under flera år med enskilda avlopp i omvandlingsområden och mindre bebyggelsegrupper där avloppen behöver saneras. Man har ett väl fungerande samarbete mellan olika kommunala förvaltningar och det kommunala bolaget. Rollfördelningen är väl klarlagd åtminstone på tjänstemannanivå. Mer information kan man få om man kontaktar miljöförvaltningen i Falu kommun.

www.falun.se

Värmlands län

En genomgång av kommunerna i Värmland visar att det finns ett flertal kommuner med allt från större reningsverk till många ganska små kommunala avloppsanläggningar. Till exempel har Karlstad och Arvika anläggningar med från 25-30 anslutna pe upp till 75000. När det gäller antalet reningsverk så varierar det från 2-16 st där Torsby kommun ligger i topp. Årjängs kommun har fem reningsverk och två större markbäddar. När det gäller gemensamhetsanläggningar och antagna VA-strategier är det sämre ställt. I t.ex. Hagfors kommun finns ett par gemensamhetsanläggningar men de flesta kommunerna anger att de antingen inte jobbat med frågan eller så har man försökt men avbrutit arbetet på grund av ointresse från både fastighetsägare och politiker. I de flesta tillfrågade kommunerna anges att det inte är aktuellt att försöka få fastighetsägarna att ta över de små anläggningarna utan de kommer att drivas vidare i kommunal regi. Några exempel på kommunala VA-strategier har inte hittats.

www.karlstad.se

Enskilt avlopp med urinseparering, multrum och rotzon. Illustration: Peter "Peitor" Nilsson.

Västra Götalands län

Uddevalla kommun

I kommunen pågår ett arbete med att uppdatera handlingsplan och VA-strategi och att arbeta fram ett verktyg för att ta fram beslutsunderlag för hur kommunen skall prioritera/hantera VA inom kommunens olika delområden.

www.uddevalla.se

Nyligen har man tagit fram riktlinjer för små avloppsanläggningar i Uddevalla kommun. Dessa är fastställda av Miljö- och stadsbyggnadsnämnden 2008-06-12. [Riktlinjer för små avloppsanläggningar i Uddevalla kommun](#)

Färgelanda kommun

I kommunen finns 6 avloppsreningsverk, 4 vattenverk, 6 vattenpumpstationer, 18 avloppspumpstationer och 5 högvattenreservoarer.

Kommunens största avloppsreningsverk ligger i Ödeborg och betjänar både Färgelanda och Ödeborgs samhälle. Vattnet renas med mekanisk, biologisk och kemisk rening. På detta sätt avskiljs organiska föroreningar och fosfor.

Övriga verk finns i Skällsäter, Högsäter, Stigen och Ellenö. Rådanfors reningsverk drivs som ett ekoprojekt av en privatperson som ansvarar för drift och skötsel. Verket i Ödeborg tar även emot slam från enskilda avlopp som avvattnas för att sedan transporteras vidare.

www.fargelanda.se

Omvandlingsområde på Lilla Askerön, Tjörns kommun. Foto: Maria Hübinette, Länsstyrelsen i Västra Götaland

Vara kommun

Inom kommunen finns ett tiotal tätorter där det, i de flesta fall, finns kommunalt VA-verksamhetsområde. Det ligger nära till hands att tänka sig att ett stort antal av de enskilda anläggningarna skulle kunna anslutas till de kommunala reningsverken.

www.vara.se

Kungälv kommun

En betydande del av Kungälv kommun utgörs av kustlandskap. Intresset för att bo i kustzonen har ökat under de senaste åren. Kommunal vatten- och avloppsförsörjning finns främst i centrala Kungälv med omnejd. I kustzonen sker VA-försörjning via privata anläggningar. I projektet "VA i kustzon" utreder Kungälv kommun hur vatten- och avloppsfrågorna i kustzonen i framtiden ska lösas på bästa sätt.

Kustzonens 17 områden

Kungälv kustzon är långsträckt och varierande i sin karaktär. Olika förhållanden råder i olika delar av kustområdet. För att möjliggöra en bedömning av kustzonen med avseende på allmän karaktär, exploateringsplaner och VA-situation har därför en indelning av kustzonen i 17 mindre områden utförts. Efter genomgång av områdenas status har de delats in i tre kategorier. Kriterierna vid indelningen har främst varit den rådande vatten- och avloppssituationen samt området förväntade framtida utveckling. Kategorierna har benämnts A, B och C. De har följande innebörd:

- A. Utvecklingsområde inom kustzonen med stort behov av åtgärder för förbättrad VA-lösning.
- B. Område i behov av åtgärder, där det sammanvägda behovet inte har bedömts som lika stort som i ett A-område.
- C. Område där behov av åtgärder finns på lång sikt.

Totalt fyra områden bedöms ha prioriteringsgrad A, och fyra områden har prioriteringsgrad B. Övriga nio områden bedöms ha prioriteringsgrad C.

[VA i kustzon, del 1](#)

Mycket mer information om VA i kustzon finns att hämta på Kungälv kommuns hemsida

www.kungalv.se

Se även bilaga 1, Miljöenhetens beskrivning av miljöaspekter och bedömning av A-områden enligt VA i kustzon.

Tjörns kommun

Under ett tiotal år fanns en VA-grupp på Tjörn. Denna arbetsgrupp bestod av tjänstemän från olika förvaltningar inom kommunen och politiker med olika partifärg.

Se även bilaga 2, Sagan om Tjörn, där Maria Hübinette, tidigare miljö- och hälsoskyddsinspektör i Tjörns kommun, gör en personlig betraktelse över VA-frågorna i kommunen.

Stockholms län

Rapport från Länsstyrelsen, ”Strategier för enskilda avlopp”, Jämförande analys av arbetet i Stockholms läns kustkommuner

Rapporten redovisar en jämförande analys av olika kommunala strategier för enskilda avlopp i sju kustkommuner i Stockholms län. Både tjänstemän och politiker har medverkat i projektet som består av en workshop och gruppintervjuer. Rapporten är tänkt att vara ett kunskapsunderlag med både framgångsfaktorer och fallgropar i kommunernas arbete med enskilt VA, samt en utvärdering av de olika strategiernas effektivitet. Den ska även tjäna som ett underlag för att effektivisera kommunernas arbete med strategier för avloppshanteringen så att belastningen på Östersjön minskar från enskilda avlopp. Här redovisas dessutom ett antal förslag till hur arbetet i kommunerna kan underlättas och förbättras.

[Strategier för enskilda avlopp](#)

Sigtuna kommun

”Strategi för vatten & avlopp på landsbygden”

VA-strategin omfattar alla fastigheter i kommunen som ligger utanför dagens verksamhetsområde för kommunalt VA. Strategin ska tydliggöra för enskilda fastighetsägare vad som kan förväntas inom närområdet ur VA-försörjningssynpunkt. Dokumentet ska även fungera som ett verktyg vid bygglovsprövning och ge nämnderna stöd i sin myndighetsutövning.

[Strategi för vatten & avlopp på landsbygden](#)

Norrtälje kommun

”Program för utveckling av kommunal vatten och avlopp, 2008-2030”

Norrtälje kommuns expansion är bland annat beroende av tillgången på vatten och avloppslösningar som tillgodoser miljömässiga och hälsorelaterade behov. Programmet för utveckling av kommunalt vatten och avlopp ska ge svar på frågan om var de kommunala anläggningarna ska expandera de närmaste åren, med tidshorisont 2030.

[Program för utveckling av kommunalt vatten och avlopp 2008-2030](#)

[Områden som kommer att få tillgång till kommunalt vatten och avlopp](#)

[Områdesbeskrivningar, del 1](#)

[Områdesbeskrivningar, del 2](#)

[Kartor](#)

Bö-Ångevikens avloppsreningsverk från mitten av 1970-talet är mycket ojämnt belastat under året. Foto: Maria Hübinette, Länsstyrelsen Västra Götaland

Vallentuna kommun

Garns-Ekskogen består av 480 fritidsfastigheter med enskilda VA-lösningar liksom gemensamma grundvattenlösningar. Området är detaljplanlagt med begränsad byggyta. Kommunen vill erbjuda utökad byggrätt förutsatt att VA-lösningar kan anordnas på ett tillfredställande sätt. Konsultföretaget WSP har på uppdrag av kommunen utrett möjligheten till utökad byggrätt med hänsyn tagen till den politiska ambitionen att varje fastighetsägare ska kunna välja om de ska åtgärda sin befintliga VA-anläggning. Inga åtgärder medför därmed ingen utökad byggrätt. I uppdraget ingick även att fastställa om tillfredställande VA-lösningar går att anordna med enskilda eller gruppvisa lösningar samt att stötta kommunen i sin ambition att skapa bred acceptans kring de framtida VA-lösningarna i området.

[VA-utredning för Garns-Ekskogen](#)

Värmdö kommun

”VA-policy med mål och strategier”

Värmdö har en mycket snabb tillväxt som kan komma att påverka miljön. Kommunen satsar därför storskaligt på att säkerställa en långsiktigt hållbar utveckling av vatten- och avloppsfrågorna. I VA-policyn visar kommunen hur de avser att säkerställa tillgången på rent dricksvatten och kretsloppsanpassad avloppsrening. Dokumentet är ett paraply- och styrdokument för planering, projektering och prövning av vatten och avlopp. Policyn ger stöd och vägledning för beslut i frågor om VA-utbyggnad.

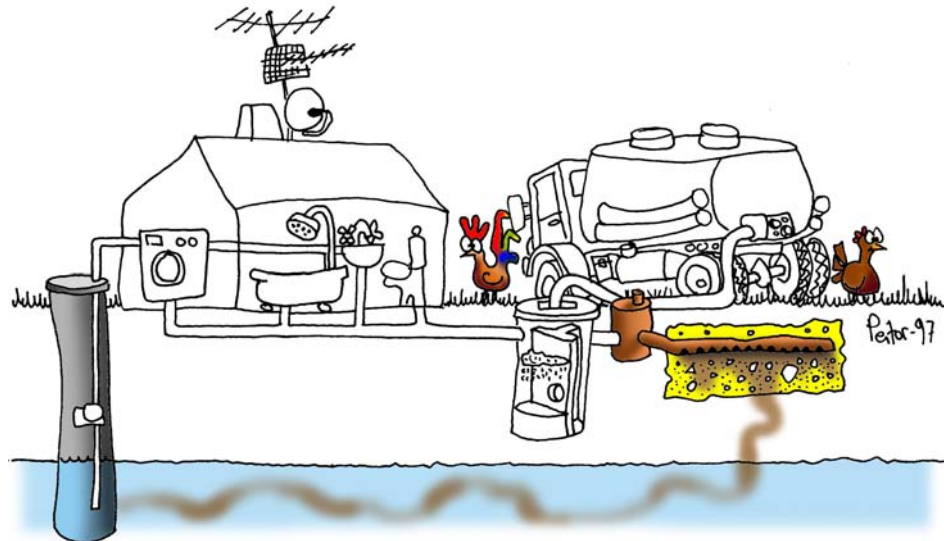
[VA-policy med mål och strategier](#)

Tyresö kommun

Fördjupad översiktsplan för Östra Tyresö. Östra Tyresö, det vill säga Brevikshalvön, Raksta, Solberga och Bergholm, omfattas i huvudsak av föråldrade detaljplaner i form av avstyckningsplaner och byggnadsplaner avsedda för fritidsboende. Det finns ca 2 100 fastigheter i området varav ca 50 % är permanentbebodda.

Befolkningen i Östra Tyresö har ökat stadigt med 75-100 personer per år. I takt med att andelen permanentushåll ökar i områdena ökar belastningen på miljön. Om inga åtgärder vidtas kommer problem med saltvatteninträngning i och avloppspåverkan på enskilda vattentäkter att öka i omfattning. Även områdenas möjlighet till en lokalt grundvattenbaserad vattenförsörjning begränsas ju fler som flyttar ut året runt.

[Fördjupad översiktsplan för Östra Tyresö](#)

Enskilt avlopp med slamavskiljare och filterbädd. Illustration: Peter "Peitor" Nilsson.

Södermanlands län

Eskilstuna kommun

Eskilstuna kommun hade i början av 2000-talet ett LIP-projekt med några alternativa små avloppsanläggningar. En väl fungerande kretsloppslösning är en våtkompost som tar hand om latrin från flera kommuner samt svart vatten och matavfall från en skola. Kompostresten sprids sedan på jordbruksmarken runt våtkomposten. Det händer mycket inom avloppsområdet i Eskilstuna för närvarande. Det diskuteras livligt kring avloppslösningar vid nybyggnationer och omvandlingsområden runt Mäljarstranden. Tips och idéer kan man få om man kontaktar Miljökontoret i Eskilstuna tel 016-710 55 54.

www.eskilstuna.se

Östergötlands län

Norrköpings kommun

Norrköpings kommun har satsat på VA-rådgivning till omvandlingsområden och mindre bebyggelsegrupper. Bebyggelsen ska omfatta fler än 10 hushåll för att vara intressant för VA-rådgivning. Det vanligaste är att området innehåller mellan 25-50 hushåll när man försöker få till stånd gemensamhetsanläggningar. Anledningen till att miljökontoret driver den här verksamheten är att den kommunala utbyggnaden varit för saktfärdig och att det behövs gemensamhetsanläggningar av miljö- och hälsoskyddsskäl. Under 2009 kommer Norrköpings kommun att fastställa nya VA-riktlinjer för mindre bebyggelsegrupper.

www.norrkoping.se

Änghagen, Mölnebo på Tjörn valde att fortsätta rena sitt WC- och BDT-avlopp med en bäddanläggning, som totalrenoverades i mitten på 2000-talet.

Foto: Maria Hübinette, Länsstyrelsen i Västra Götaland

3. GIS som planeringsverktyg

I arbetet med att få till åtgärder på undermåliga enskilda avloppsanläggningar underlättar det avsevärt om man har tillgång till bra bakgrundsinformation och arbetsmaterial. Ett ovärderligt verktyg är GIS-baserad information (GIS=geografiskt informationssystem). I några områden i Sverige har man arbetat mer med detta och för att ge inspiration till andra att följa upp detta arbetssätt presenterar vi här några exempel. En del av materialet finns tillgängligt i digital form på Internet. I dessa fall uppges länken också nedan.

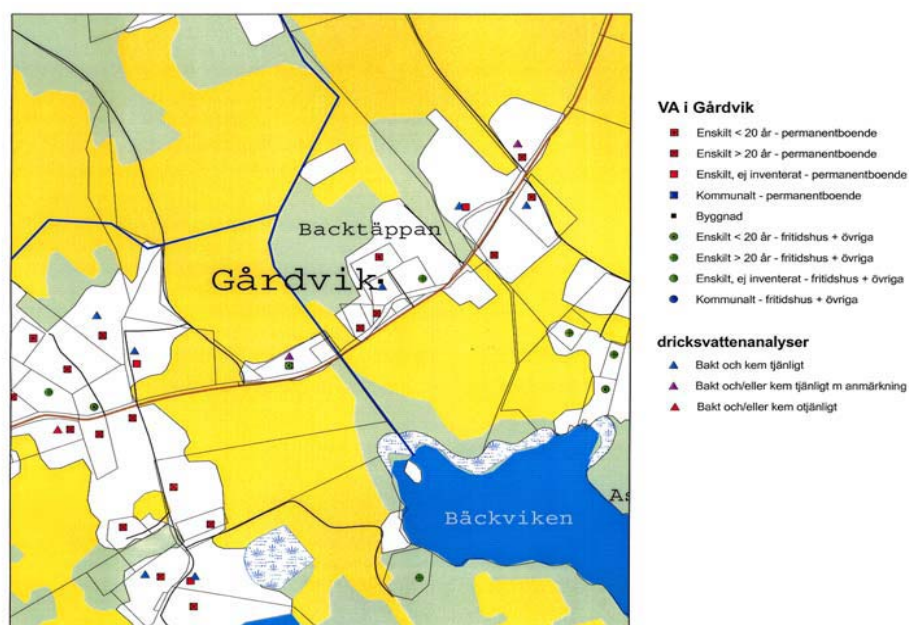

Bild över ett område i Falun med VA-problem tagen ur ett GIS-skikt i programmet ArcView

Stockholms län

VA-GIS i Mälardalen - Förstudie om användning av GIS och databaser för samordnad och effektivare datahantering gällande enskilda avloppsanläggningar

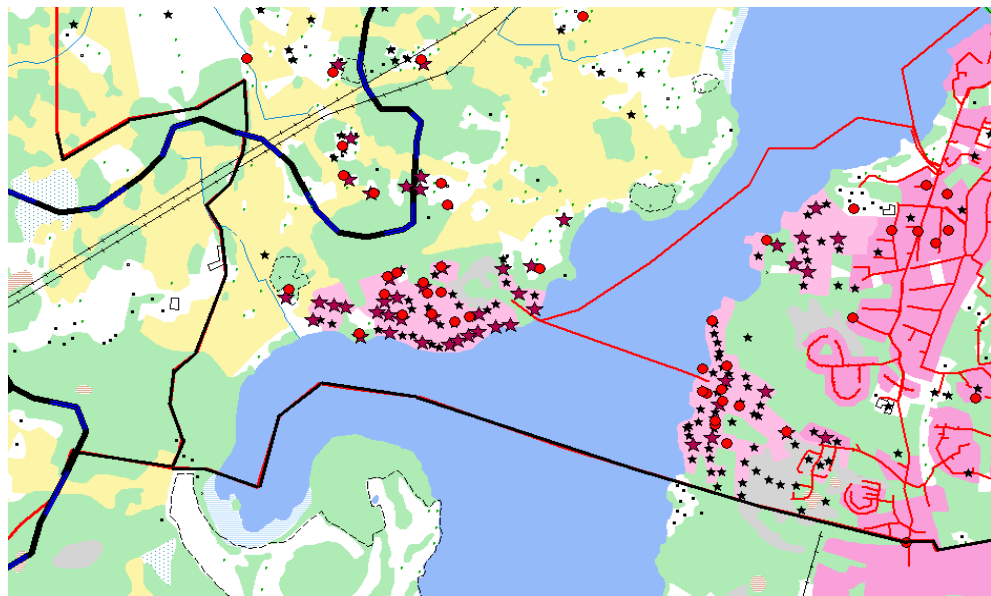
Projektet har initierats av Mälardalsrådet samt länsstyrelserna i Stockholms, Uppsala, Västmanlands, Örebro och Södermanlands Län.

Projektet har finansierats med medel från initiativtagarna samt bidrag från Stockholms läns landstings miljöanslag.

Förstudien är ett första steg i arbetet med att utveckla effektivare hantering av data om enskilt VA. Detta utvecklingsarbete behöver ske på nationell, regional och lokal nivå och kommer att beröra myndigheter och kommuner, branschorganisationer och användarföreningar samt teknikleverantörer och andra företag.

I denna rapport beskrivs några kommuner som använder databaser och GIS för hantering av information gällande enskilda avlopp. Dessutom presenteras de behov och önskemål som kommuner och andra aktörer har när det gäller samordnad datahantering. Förstudien kommer att fungera som underlag för ett eventuellt beslut om att satsa på ett efterföljande utvecklingsprojekt. Detta ska ha som mål att möjliggöra en effektivare hantering av data om enskilt VA på kommunal, regional och nationell nivå.

[VA-GIS i Mälardalen](#)

Karta baserad på inventering i Vallentuna kommun, Stockholms län.

Rapporterna nedan redovisar två projekt som utförts parallellt inom ett och samma avrinningsområde i Södertälje kommun:

”Strategiska åtgärder mot belastning från enskilda avlopp”, Rapport från Länsstyrelsen i Stockholms län.

MIKE-BASIN modellen testad på Åbyån i Södertälje

MIKE-BASIN är ett GIS-baserat modellverktyg som kan användas som planeringsunderlag för att konkretisera de åtgärder som krävs för att minska belastningen från enskilda avlopp. Rapporten visar hur det med hjälp av modellverktyget är möjligt att studera ett avrinningsområdes hydrologi samt transport och nedbrytning av närsalter. Ambitionen med projektet har varit att visualisera vilka delar av avrinningsområdet som ska prioriteras för att få största effekt.

[Strategiska åtgärder mot belastning från enskilda avlopp](#)

”Planeringsunderlag för åtgärder på enskilda avlopp”, Rapport från Länsstyrelsen i Stockholms län.

Utveckling av VeVa-verktyget genom studie av Åbyån i Södertälje

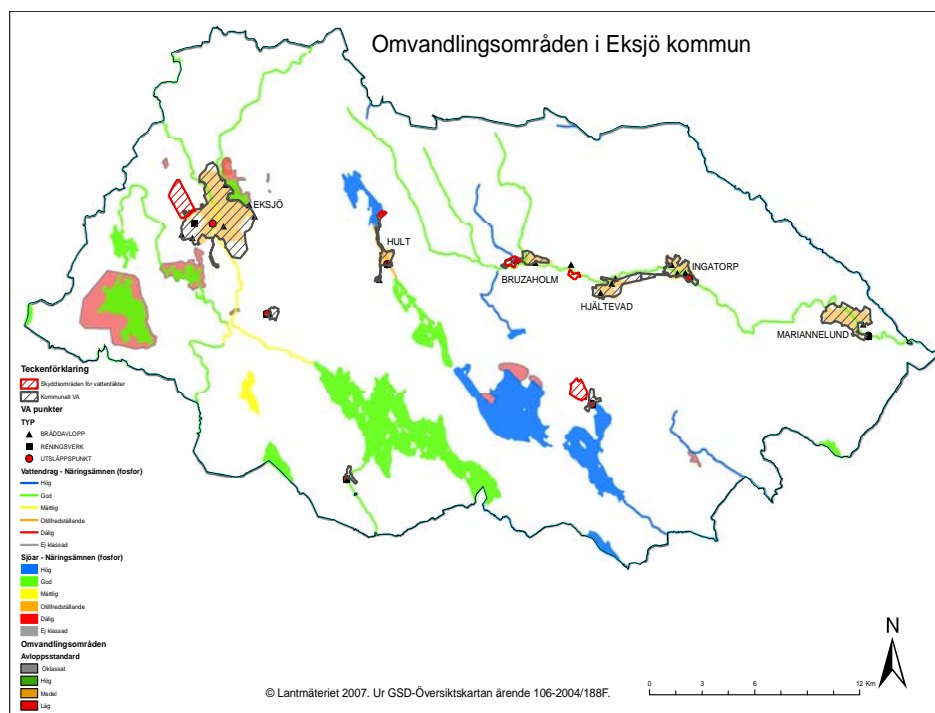
VeVa-verktyget är utvecklat för att bedöma olika scenarier för avloppshantering i omvandlingsområden när det gäller miljöbelastning och kostnader. Rapporten visar hur VeVa-verktyget kan användas för åtgärdsplanering för enskilda avlopp i ett avrinningsområde. Projektet syftade till att utveckla verktyget så att belastningen av närsalter från enskilda avlopp i ett avrinningsområde kan beräknas och kommuniceras. Dessutom kan effekter för olika åtgärder beräknas i form av minskad närsaltsbelastning och kostnader.

[Planeringsunderlag för åtgärder på enskilda avlopp](#)

Jönköpings län

När man har arbetat med GIS-verktyg för avlopp i Jönköpings län har man fokuserat på omvandlingsområden, det vill säga bebyggelseområden där man tidigare endast har haft fritidsboende men nu får mer och mer permanentboende i husen. Naturligtvis ger detta en ökad belastning på befintliga avloppsanläggningar och därmed också på närmiljön. Länsstyrelsen har därför sett till att ta fram en regional bild av vatten- och avloppssituationen i omvandlingsområden. För att få fram underlag har man bland annat intervjuat kommunerna i länet.

I verktyget använder man prioriteringsunderlag för värdefulla vatten, det vill säga de mest skyddsvärda vattenobjekten. Man använder också de grund- och ytvattenförekomster som inte når god status enligt ramdirektivet för vatten (= de mest påverkade vatten) samt miljökvalitetsmålen och riksdagens åtgärdsstrategi ”God hushållning med mark, vatten och den bebyggda miljön”. Kartunderlag och uppgifter om VA-standard har digitaliserats och kommer att ligga till grund för länsstyrelsens tillsyn enligt lagen om allmänna vattentjänster samt förvaltningsplaner enligt ramdirektivet för vatten.

Karta över omvandlingsområden i Eksjö kommun. Jönköpings län.

Skåne län

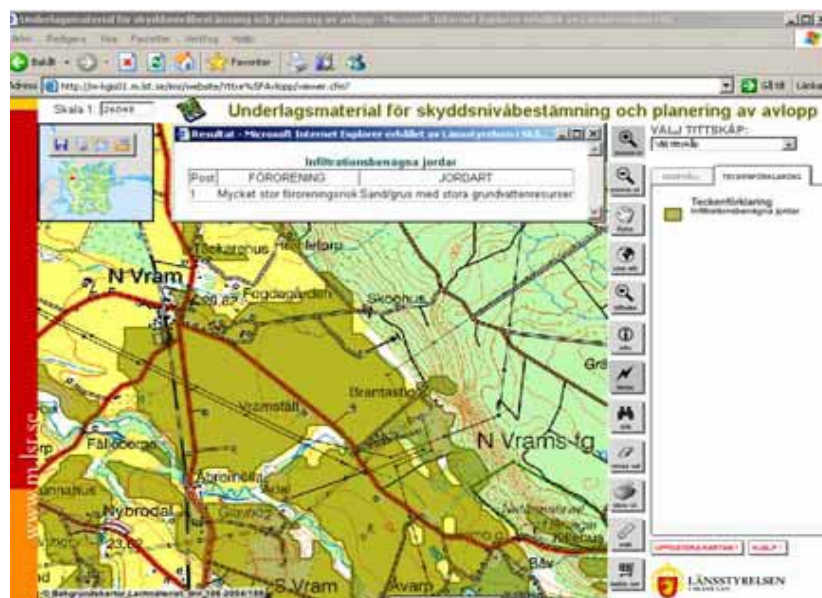
Vägledning om skyddsnivåbestämning. I allmänna råd 2006:7 om små avlopp infördes begreppet ”skyddsnivå” vid bedömning av utsläpp av avloppsvatten. Bestämning av skyddsnivå innebär en bedömning av recipientens känslighet för utsläpp av avloppsvatten. Utifrån recipientens känslighet ska utsläppet i det enskilda fallet relateras till en normal eller hög skyddsnivå. Skyddsnivåbestämningen görs utifrån miljöbalkens försiktighetsprincip, 2 kap 3§ och ska inkludera en skälighetsvärdering utifrån MB 2 kap 7§.

Bestämningen av skyddsnivån vid utsläpp av avloppsvatten från enstaka hushåll är en ny arbetsuppgift för kommunernas miljökontor och regional vägledning är starkt efterfrågad av kommunerna. Denna vägledning är tänkt att fungera som bedömningsunderlag vid bestämning av skyddsnivå och därmed möjliggöra en likartad bedömning i de olika kommunerna. Materialet kan även vara en grund som kan vidareutvecklas av kommunen själv, som ofta har en mer lokal kunskap än vad som kan förmedlas från länsstyrelsen. Vägledningen kan även användas av länsstyrelsen vid arbetet med ställningstagande om eventuell tillämpning av lagen om allmänna vattentjänster.

Vägledningen består av en textdel och en digital karta.

[Digital karta](#)

[Textdel \(arbetsmaterial\)](#)

Karta för skyddsnivåbestämning och planering av avlopp, Skåne län.

Kungälv kommun: Miljöenhetens beskrivning av miljöaspekter och bedömning av A-områden enligt VA i kustzon

Kommunalt verksamhetsområde eller samfälligheter med avtalslösningar?

Vid en kommunal anslutning av vatten och avlopp i de olika A-områdena kan detta ske genom upprättande av kommunalt verksamhetsområde eller genom att samfälligheter tecknar avtal och ansluter via en förbindelsepunkt till kommunens VA-nät. Miljöenheten anser sammanfattningsvis att det bör i första hand ske en anslutning via kommunalt verksamhetsområde där så anses som lämpligast. Vår bedömning att Aröd samt Ödsmåls mosse är två områden där kommunalt verksamhetsområde bör prioriteras. Vid samfällighetslösningar är det föreningarna själva som skall driva och sköta ledningsnätet. Det är också en arbetsam process att göra samfällighetslösningar där fastighetsägarna i området inte alltid har samma vilja. Vid avtalslösningar är det miljöenheten (miljö- och byggnadsnämnden) som har tillsynsansvaret för ledningsnätet.

Resurs – Pågående arbete med tryckavlopp från Ytterby till Kärna

Ur flera aspekter behöver kommunen ta ett helhetsgrepp avseende sanering av befintliga avlopp som berörs av tryckavloppet mellan Kärna och Ytterby. I och med att detta arbete har påbörjats innan strukturen för det fortsatta arbetet i VA i kustzon har formulerats är det viktigt att vi redan nu börjar arbeta med detta.

1. Inventering av befintliga avlopp som berörs av tryckavloppet.
2. Information till berörda fastighetsägare om möjlighet till anslutning av tryckavloppet, möjliga anslutningspunkter etc.
3. Samverkan med VA-verket i detta arbete.
4. Information och arbete med den samfällighet som har kommunalt vatten i Flateby för en anslutning till kommunalt avlopp.
5. Arbete med områden runt Kärna som idag inte har kommunal anslutning t ex Hallbjörtp

Miljöenheten föreslår att en projektanställd redan nu kan rekryteras för att arbeta med ovanstående. Finansiering för en sådan anställning behöver tillföras.

Miljöaspekter

Miljövinster i samband med kommunal utbyggnad av vatten- och avlopp är flera. I de aktuella områdena kan det idag inte uteslutas en påverkan på grundvatten och ytvatten av bakterier och smittämnen från befintliga enskilda avloppsanläggningar.

Sagan om Tjörn – en personlig betraktelse

Under början av 1990-talet såg man på Tjörn att de områden som tidigare uteslutande hade innehållit fritidshus mer och mer började bebos året runt. Antingen genom att de som ursprungligen hade köpt eller byggt hus bosatte sig på helårsbasis som pensionärer i huset eller genom att husen vid försäljning köptes av yngre familjer som inte hade råd att köpa hus i de gamla kustsamhällena. Många av dessa fritidshusområden kom till på 1960- och 1970-talen och då tänkte man inget annat än att husen var sommarstugor med en VA-standard som bestod av gemensam vattenförsörjning på sommarbasis, enkla BDT-avloppsanläggningar (diskho, tvättställ och kanske dusch) på varje fastighet samt TC eller möjligen WC till slutet tank.

På Tjörn beslutade man sig för att bejaka denna permanentning av fritidshusområdena (kallas numera för omvandlingsområden) istället för att behöva exploatera nya bostadsområden i obruten terräng. Man insåg dock att de boende behövde större ytor än vad detaljplanerna oftast tillät i dessa områden (vanligen 60 eller 75 kvm). Eftersom permanentningen gick stegvis och varierade mellan olika områden var det också svårt att få till stånd en ändring av detaljplanerna.

Ett problem som snabbt dök upp när fler bosatte sig permanent i fritidshusområdena var dricksvattenförsörjningen. I vissa områden fanns inget vatten att tillgå vintertid så de boende fick borra egna täkter. I andra områden drabbades man av saltvatteninträngningar vid överuttag i de befintliga vattentäkterna. Nästa problem som uppstod var att vattentäkterna förorenades av avloppsvatten. Avloppsanläggningarna var inte konstruerade för denna typ av boende. Dels överbelastades BDT-anläggningarna volymmässigt genom att människor ändrade sin vattenanvändning till en som liknade det man hade i staden, det vill säga man duschade mer, skaffade diskmaskin och tvättmaskin. Dels konstaterade de boende att de inte ville ha mulltoaletter och utedass längre för det blev jobbigt... Och den slutna tanken på 1-3 kbm måste tömmas så ofta så det började kännas i plånboken.

För att komma tillrätta med situationen valde politikerna att låta de boende bygga ut sina hus om och när de löst VA-situationen i området. Genom detta hoppade man över steget med planändring och lutade sig mot PBL med mindre avvikelser från detaljplanens bestämmelser. De sk 105+35-reglerna konstruerades, presenterades och implementerades. De innebar att de boende kunna få lov att bygga 105 kvm bostadsyta samt 35 kvm biyta om VA-problematiken var löst och bygglovshandlingarna var undertecknade av grannarna.

Tanken var god... Och man såg framför sig en stor mängd områden som byggde större, gemensamma avloppsreningsverk. Arbetsbördan på kommunens miljöavdelning blev stor, men det var hela tiden ett positivt arbete där man som inspektör fick mycket kontakt med olika människor för att diskutera miljö- och hälsoskyddsfrågor.

Upplägget var att representanter från kommunen mötte de boende i ett område på ett stormöte där de informerades om miljölagstiftning och bygglagstiftning. Kommunen representerades av både politiker och tjänstemän. (Politikerna kom från den sk VA-gruppen som hade tillsats av Kommunstyrelsen. Politikerna knöt tjänstemän från miljö, plan, bygg och tekniska/VA till sig och det bildades en arbetsgrupp. Positivt var att politikerna kom från olika partier och att det rådde en samsyn beträffande hur man skulle lösa VA-frågorna).

På detta inledande möte informerade kommunen också om att man såg det som rimligt att en fungerande avloppsrening skulle vara igång inom fem år. Om mer än fem år passerade kunde kommunen skärpa tonen genom att använda sig av förelägganden osv. På det nämnda stormötet ombads de boende plocka fram en grupp på 4-6 personer som kunde fungera som arbets- och kontaktgrupp för VA-frågorna. Denna grupp fungerade fortsättningsvis som den huvudsakliga diskussionsparten gentemot kommunen under arbetets gång.

Under det första året var det i allmänhet ett par möten mellan områdets arbetsgrupp och kommunen (antingen hela VA-gruppen eller bara en eller ett par tjänstemän). Därefter brukar det vara lagom att som tjänsteman vara med på ett nytt stormöte (ofta kunde det vara vägsamfällighetens årsmöte eller liknande) för att svara på frågor och informera sig om hur de boende såg på projektet.

Ofta hade en förrättningslantmätare deltagit på stormötena ute i de olika områdena. Kontakten med lantmäteriet var oerhört viktig. Den lagstiftning de använder är mycket skarpare när det gäller att få till stånd gemensamhetslösningar för avlopp än vad miljöbalken är. En god kontakt mellan lantmätare, boendegruppen och miljökontoret visade sig vara guld värd!

Nu var det också viktigt att man inom boendegruppen diskuterade vilken VA-standard var och en var intresserad av. En del ville inte ändra på något. De kanske var äldre och bodde i staden och använde bara huset som sommarstuga några veckor per år. Någon fastighet kanske inte ens var bebyggd. En annan ytterlighet var flerbarnsfamiljen som bodde permanent och ville ha samma VA-standard som i staden, med bubbelpool, diskmaskin, trädgårdspool, WC osv. Det var mycket viktigt att man i området tog en diskussion om detta och hur man kunde komma så nära vars och ens önskemål som möjligt. Genom en förrättning kunde man lösa mycket av detta med hjälp av andelstal. Man hade också lättare att ta lån som samfällighet än som till exempel tomtägareförening eller bara enskilda som gått samman om ett reningsverk.

Just frågan med lån visade sig vara central. Man kunde t.ex. låta obebyggda fastigheter stå utanför initialt, men när de bebyggdes fick de betala anslutningsavgift, inkl ränta. I vissa fall kunde man ge fastighetsägare möjlighet att ansluta enbart BDT och de fick då lägre anslutningsavgift under förutsättning att de behöll sin mulltoalett t.ex.

Det var betydelsefullt att de boende tidigt tog kontakter med leverantörer av avloppsreningsanläggningar och med entreprenörer som installerar anläggningar. Då hade man möjlighet att diskutera och justera kostnadsförslag på olika alternativa lösningar.

Det var viktigt att vara tydlig med och tidigt meddela vilka utsläppskrav man skulle komma att ställa från myndighetens sida, men också viktigt att lägga in en brasklapp om att lagar och regler kan ändras och den risken är större ju längre tid det tar innan ett projekt är slutfört.

Som tjänsteman bör man vara medveten om att man måste putta på lite då och då – ringa och höra hur det går, stötta osv. Men ändå bör man lämna arbetsgruppen i fred vissa perioder, så att de får arbetsro och själva har chansen att höra av sig med besked om hur långt de har kommit.

På sluttampen av arbetet mot en gemensamhetsanläggning för avlopp visade det sig vara bra att ha ett "samråd" mellan myndighet, leverantör av avloppsreningsanläggningen, "grävaren" och arbetsgruppen från området. Detta möte var viktigt eftersom det ofta tycktes kunna undanröja missförstånd och därmed också risken för överklagade beslut.

Under de år VA-gruppen jobbade med omvandlingsområdenas VA-problem, och framförallt med gemensamhetsanläggningar eller kommunala anslutningar som lösningar, har ett tjugotal gemensamma avloppsreningsanläggningar kommit till stånd och knappt ett par tusen fastigheter har anslutits till kommunens nät. Drickvattensituationen i de berörda områdena har kraftigt förbättrats även om det kvarstår en del problem med både kvalitet och kvantitet. Närmiljön både på land och i vattnet har också synbart förbättrats genom att dåligt renat eller orenat avloppsvatten inte längre läcker ut från fastigheterna.

VA-gruppen upplöstes 2005/06 på grund av omorganisationer inom kommunens verksamheter.

Maria Hübinette, fd miljö- och hälsoskyddsinspektör i Tjörns kommun